

Izhaaja vsak četrtletnik in velja s poštno vred ali v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 32 Din, pol leta 18 Din, četrt leta 8 Din. Izven Jugoslavije 64 Din. Naročnina se pošlje na upravnništvo »Slov. Gospodarja« v Mariboru, Koroška cesta št. 5. — List se dopušča do odpovedi. Naročnina se plačuje v naprej. Tel. interurban 113.

SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO

Posamezna številka stane 1.50 Din.

Uredništvo je v Mariboru, Koroška cesta št. 5. Rokopisi se ne vračajo. Upravnništvo sprejema naročnino, inserate in reklamacije. Gene inseratom po dogovoru. Za večkratne oglase primeren popust. Nezaprite reklamacije so poštnine proste. Čekovni račun poštne urada Ljubljana 10.603. Telefon interurban 113.

30. številka.

Maribor, dne 28. julija 1927.

61. letnik.

Radič lovi duše in kroglice.

Stjepan Radič je izdal volilni proglas, naslovljen — »slovenskemu, hrvatskemu in srbskemu narodu in vsem narodnim manjšinam, zlasti pa celokupnemu kmetkemu ljudstvu«. Krog naslovljenec je tako obširen in obsežen, da se ne da lahko dopolniti in pomnožiti. Naslov pa je tudi vse, a vsebina nič.

Vsem tem, do katerih se Radič obrača, ne zna povedati nič pametnega, nič stvarnega. Za nje nima nobenega programa. Program, to je najslabša stran Stjepana Radiča. On nikdar ni imel izraznega in točnega programa. Njegov seljaški (kmetijski) program je vedno bil samo kopica demagoških fraz (besed), praznih obljub in grdih zabavljanj o pokvarjeni gospodi. Točno določenih načel Radič nikdar ni imel. Ako je Radič doslej svojemu hrvatskemu narodu ostal na dolgu s pravim programom, se je še manj čuditi, da nima nobenega programa ne za srbski in slovenski narod, ne za celokupno kmetketo ljudstvo, ne za narodne manjšine.

Radičev volilni proglas je tako zelo suh in suhoparen ne samo radi netečne vsebine, marveč še bolj radi tega, ker v njem manjka tistih mastnih ocvirkov, s katerimi Radič navadno zabeli tisto politično godljo, ki jo ponuja svojim poslušalcem na Hrvatskem. Ti mastni ocvirki so zabavljanja o pokvarjeni gospodi. V volilnem proglasu teh ocvirkov ni. Ali je bil Radič takrat, ko je sestavljal ta proglas, med pokvarjeno gospodo, ki je preprečila, da se one mastne zabavljice izostale? No, kar je Radič to pot opustil, to pridno nadomešča nepokvarjeni gospod Albin Prepehuh, ki v »Kmetkemu listu« jaše Radičevega konjička ter se z njim junaško zaletava v »pokvarjeno gospodo«.

Brez ocvirka Radič vendar ni pustil svojega proglasa. Zabelil ga je z zabavljicami proti »cincarjem«, ker je menil, da bi s takšnimi ocvirki mogel privabiti in pridobiti srbske kmete. Kaj so cincarji, je hrvatskim in slovenskim kmetom po večini neznan in zato jim bo bistvo Radičevega proglasa nerazumljivo. Kaj so cincarji? Neka mešanica slovanske, rumunske, grške in ciganske krvi, in ta mešanica tvori beogradsko gospodo. »Radikali«, tako pravi Radič, »so cincarska stranka, a demokrati polcincarska stranka.« Pozneje imenuje tudi demokrate cele cincarje, kakor so radikali, in poziva narodne manjšine, da pristopijo njemu ter mu pomagajo pometati z državnega voza cincarske kočijaže.

Radičevega zabavljanja proti cincarjem ne bo nikdo vzlet resno, ker je dobro znano, da je Radič z radikalno stranko, ki mu je glavna cincarska stranka, dve leti sodeloval v vladi. Ali ni torej v polnem obsegu odgovoren za dejanja te cincarske vlade kot socincar? Bil je čas, od ko- jega je preteklo komaj pol leta, ko je Radič poveljeval veliko radikalno stranko ter jo koval v zvezde. Takrat je bil z njo v vladi. Ko pa so ga radikali radi njegovega vetrnjaštva in radi njegove neukrotljive brbljavosti vrgli iz vla-

de, jih naenkrat psuje kot cincarje. Ali so tudi tisti srbski kmetje, ki so pristali radikalov (in teh je dozdej velika večina), cincarji? Ali so tisti številni kmetijski poslanci, ki so bili člani radikalnega kluba, tudi cincarji? Z zabavljanjem na cincarje bo Radič imel ravno toliko uspeha, kakor s svojimi zabavljicami o pokvarjeni gospodi. Zabavljanje in psovanje sploh ni dokaz in ne more nikdar nadomestiti stvarnih razlogov. Kdor psuje, ta je izgubil.

Bolj kakor Radičeva zabavljanja nas zanima, kaj Radič v svojem proglasu govori o Slovencih. O nas reče: »Vas je eden milijon. Toda mi Vas spoštujemo in cenimo za tri milijone.« Potemtakem bi 1 Slovenec veljal za 3 druge. Tako govori Radič pred volitvami, kadar lovi, kakor on pravi v proglasu, ne volilne kroglice, marveč dušo ljudstva. Kako pa govori o Slovencih, kadar ni volitev?

Znano je, da Radič kaj rad govori o kranjskih magarcih, kar se nanaša na magarce ne samo kranjskega, marveč splošno slovenskega izvora. Na zborovanju na Krškem 23. avgusta 1925 je razžalil slovensko duhovščino, ko je rekel: »Draga brač! Vi imate dobrih duhovnikov. Od stotine jedan, ali niti jedan!« To je bila grda žalitev slovenske duhovščine. Radič je šel še dalje. Lansko leto 25. jul. je Radič imel govor na Grobnickem polju v Hrvatskem Pri morju. Govoril je o takih, ki hodijo zgrbljenih hrbtov; takih ljudi Srbi ne ljubijo, marveč jih pogazijo. Ako bi Srbin hotel biti zgrbljen, bi ostal pod Turki. »Kriviti hrbte«, tako je nadaljeval Radič, »znajo Slovenci, zato pa je tudi pol milijona Slovencev odšlo pod Italijo«.

To je bilo nečuvstvo razžaljenje slovenskega naroda, kateremu je Radič očital, da je narod zgrbljenih hrbtov, suženjskega duha. »Slovenski Gospodar« je to grdo sramotenje slovenskega ljudstva ostro zavrnil ter je dne 5. avgusta 1926 zapisal te-le besede: »Proti vam, gospod Radič, ne bomo branili časti slovenskega naroda. Obračunali pa bomo s tistim slovenskim priveskom Vaše stranke, ki so se nekdanj imenovali samostojni kmetijci, zdaj se imenujejo slovenski kmetijci, v resnici pa so vaši politični hlapeci. S temi vašimi agitatorji in priganjači, ki sedaj hodijo po raznih krajih Slovenije, bomo obračunali, ko pridejo med nas. Pokazali jim bomo, da nismo ljudje skrivljenih hrbtov, da nočemo biti sužnji nobene hrvatske stranke, pa magari da se imenuje seljaška stranka. Slovenci smo, ponosni na svojo čast in svoj pomen!«

Te besede, ki jih je naš list zapisal pred letom dni, zadobivajo popolno važnost ter morajo oživeti te dni, ko prihaja Radič med Slovence, da lovi, kakor pravi, dušo naroda, a ne volilne kroglice. Naj Radič dobro zna: duša našega naroda je poštena, slovenska, krščanska. Ta duša se ne da zastropiti od velikega političnega otrovnika hrvatskega ljudstva. Zato pa Radič s svojim slovenskim priveskom ne bo v Sloveniji dobil volilnih kroglic.

Za resno gospodarsko delo.

Dopis z dežele.

V povojni dobi so prvaki obljubljali lahkovernim ljudem raj na zemlji, ako se bodo posluževali njihovih receptov in zdravil. Tako je n. pr. samostojna kmetijska stranka obljubljala mleko in med, polne mize in čaše, ako se bodo kmetje podvrgli njihovim volilnim geslom. Radič je proglasil edino zveličavno republiko brez davkov in žandarjev, Žerjav in demokrati pa so hoteli osrečiti uboge Slovence z državnim edinstvom na špiči bajonetov.

Gospodarstvo pa je propadalo! Ali je komu znano, da bi Radič ustanavljal posojilnice in hranilnice, mlekarske, vinarske in druge zadruge, zadrudne zveze itd. v Krekovem smislu?

Ni čuda, da je pri takih razmerah začel kmet lezti v dolgove, da se je delavcem podražil kruh, da je obrtnik izgubljal zaslužek, da je trgovina in industrija prišla na rob propada. Vseh slojev se je že loteval obup, posebno ko so se v zadnjem času še zaznale in razgalile razne korupcijske atere. Uradniki so postali malodušni in najbolj vneti patrijoti so začeli majati z glavami: kam plovemo? Kje leži krivda? Ali nismo dobri državljani že od nekdaj? Ali ne delamo od zore do mraka?

Vsak posameznik se je zavedal reka sv. pisma: In v potu svojega obraza si boš služil vsakdanji kruh, ter je garal in garal. Ni tožil radi dela in truda, toda nazadnje je obupal nad uspehom dela in truda, ker ni videl nikjer zelene vejice upanja v lepšo bodočnost. Uboga seničica, ki zleti tisočkrat iz gnezda, da zadosti lačnim kljunčkom, ima zvečer vsaj to zadovoljnost, da je zadostila potrebam svojega zaroda, ki bo zdrav, krepak in veselo gledal v solnce. Mnogi družinski oče pa ni legel spat ob pozni uri z istimi občutki.

Tudi organizacije naših gospodarskih in pridobitnih slojev ne vedo ne kod ne kam. Sklenjene trgovske pogodbe z drugimi državami niso zadovoljile nikogar. Morda so koristile eni ali drugi osebi, splošnih smeric naše gospodarske ekspanzivnosti in naših potreb pa niso zadele. V gospodarskem življenju je zavladalo mrtvilo. Trgovska, obrtna in industrijska zbornica boleha na baciču, ki ni inficiran po naravni gospodarski krizi — vis. major; naša Kmetijska družba je padla v brezdele radi napačnihazorov o pravem cilju za kmetijski dobrobit; zadrudne in obrtno zveze s tisoč in tisoč članov imajo vezane roke. Kako globoko je segal ta gospodarski razpad, pričajo celo naše najnižje celice — podeželske občine. Malodušnost ni znak kreposti!

Upajmo, da bodo sedajne volitve razčistile smrdljivo ozračje. Da se bo združilo vse, kar misli resno na gospodarskem polju. Dovolj je bilo demagoških fraz, dovolj besedičenja, dovolj trpljenja. Na političnem polju se kaže nova zarja. Hitimo ji nasproti — vsi, ki imamo srce za resno gospodarsko delo.

Božidar Raičeva stoletnica.

(Govor narodnega poslanca dr. Hohnjeca 24. jul. t. l. povodom odkritja spominske plošče na Raičevem rojstnem domu.)

Veliki narodni prosvetitelj škof Anton Martin Slomšek je v »Drobtinica« l. 1862 objavil spis »Slava rajni rodoljubom in utemeljiteljem našega slovstva«, ki ga začneja s temi besedami: »Hvaliti svoje rajne dobrotnike, povzdigovati njihova lepa dela in znamenite zasluge nam je ravno toliko dolžnost, kakor posnemati njihove slavne zgleda. Kdor ne časti svojih slavnih prednikov, ne zasluži biti njih vrli naslednik. Hvalimo torej, dragi prijatelji, sloveče može, rodoljube naše, ponavljaje njihov spomin!«

Letos obhajamo stoletnico rojstva takšnega »rodoljuba našega«, rojenega 9. februarja l. 1827 na Žvabu v župniji sv. Tomaža. Tega rodoljuba je že kot 25letnega mladega moža pohvalil sam Slomšek, ko mu je l. 1851 poklonil po češkem izvirniku prirejeno delo »Temelji ruskega jezika«. Slomšek se mu je v posebnem pismu za ta dar, ki ga imenuje »delo izvrstno«, lepo zahvalil ter dostavil željo: »Daj Vam Bože mili ljubo zdravje in moč še mnogo lepega in koristnega izgotoviti za slavo naroda našega.«

Ta naš rodoljub je Božidar Raič. Kar mu je škof Slomšek želel kot 25letnemu možu, to je on v svojem življenju storil in izvedel: mnogo lepega in koristnega je izvršil za slavo naroda našega.

Raič je bil preverjen, da slava slovenskega naroda ni v številu njegovih članov niti v njegovi gospodarski ali politični sili, marveč v njegovi narodni kulturi, ali, kakor so se rodoljubi takrat izražali, v narodni omiki. Slomšek je propovedoval veliko važnost »zveličanske narodne omike«, za kojoj »bodi prava vera luč, materin jezik pa ključ«. V tem smislu je tudi Raič pozdravil Slomška ob preselitvi škofijskega sedeža v Maribor l. 1859 v imenu podravskega in pomurskega Slovencev s pesmijo, sestavljeno v šestomerih in objavljeno v »Novicah«, v kateri med drugim pravi:

»Delo težavno sadu prinašalo bode obilo:
Vrlim Slovincem kazalo poti v nebeske višine
In dajalo moči krepivne občne omiki.«

Kulturne moči so v ljudstvu bile še speče. Treba jih je bilo buditi. Tak buditelj je bil Božidar Raič. Kdor hoče drugega prebuditi k narodnemu življenju, ta mora sam to

življenje imeti. Mrlič ne more mrliča obuditi. In v Božidar Raiču je živela narodna zavest in plantela ljubezen do slovenskega in slovanskega rodu že izza mladih let njegovih.

Raič kot pisatelj.

Kot učenec latinske šole v Varaždinu (1838—1844) in modroslovja v Zagrebu (1844—1846) je živel v ozračju ilirstva ter se navdušil za idejo književne skupnosti Slovencev in Hrvatov, kateri je ostal zvest do smrti. Kot bogoslovec na graški bogoslovnici (1846—1850) se je v počitnicah zlasti l. 1849 sestal s Stankom Vrazom, polirje-nim Slovincem, ki ga je navduševal za rodoljubno delo med slovenskim ljudstvom. V slavnostnem govoru na Vrazovi svečanosti v Cerovcu 8. septembra 1880 je Raič proslavil Vrazove zasluge ter rekel: »Čisti kan Vrazu je bil, krajšim potem dovesti nas Slovence v vilinski raj sloge jugoslovanske.«

V tem je tudi razlog, da je Raič izpočetka pisal »ilirski« ali »jugoslovanski«, pozneje pa se je oprijel čiste panonske slovenščine, kojoj je oblikoval v krepak in jednat slog, ki je našel dosti hvale. Bil je tudi velik častilec staroslovenščine, na koje podlagi se je trudil sestaviti vseslovanski jezik. (»Zora, jugoslovanski zabavnik za godinu 1853, v spisu »Uvod v slovnica vseslovanskaja«). Sedem-najst let pozneje je uvidel, da je nemogoče ustvariti skupnega jezika vseh Slovanov, ker so slovanski narodi v svojih različnostih preveč napredovali ter imajo lepo razvita slovstva. Zato je menil, da se naj štiri slovanska narečja priznajo kot samostalna in književna: rusko, poljsko, češko in jugoslovansko, med temi je napraviti prijateljsko zvezo. Kar se tiče jugoslovanskega narečja, je Raič mislil, da moramo Slovenci se nagibati k jugoslovanskemu središču, v Zagreb, Bolgari pa v Beograd: »Kadar oboji onamo dospejemo, gotova je slovstvena edinstvo jugoslovanska.«

Kljub svoji jugoslovanski orientaciji Božidar Raič ni omalovaževal slovenščine kot književnega jezika. Izjavil je nasprotno, da ne sme nikdo od nas zahtevati, da že sedaj popustimo od svojega jezika; mi moramo narod omikati in doseči, da bo vsak na Slovenskem kruh trošeči uradnik in učitelj dobro znal slovenski, in potle še smemo misliti na daljni napredek. Na Modrinjakovi slavnosti v Središču 25. septembra 1881 je priporočal in naglašal, da je treba netiti in razplamenjevati ljubezen do slovenske domovine, osobito pa »do lepega slovenskega jezika, kateri je duša narodu, zrcalo običajev, merilo uma, duše in

narodnih lastnosti«. In v slavnostnem govoru na proslavi Miklošičeve sedemdesetletnice v Ljutomeru 2. septembra 1883 je vzkliknil: »Slava krasnemu jeziku slovenskemu!«

Iskreno in goreče slovansko rodoljubje je v njem tudi rodilo in hranilo vsmo za Ciril-Metodovo idejo. Že v II. letniku »Jugoslovanske Zore« je objavil spis o »Cirilu in Metodu, prvih veroučiteljih slovanskih«. Ta spis končuje z besedami: »Bratje slovanski! Bodi nam vselej mil spomin na prva veroučitelja slovanska, naj nam služita za zgled v mnogoterem oziru. Ostanimo verni po njunem zgledu veri in narodu svojemu, da potomcem pripravimo ugodnejši in udobnejši položaj. Ko se je deset let pozneje (1863) z velikim sijajem v Mariboru praznovala tisočletnica Cirila in Metoda, je bil Raič presrečen. Proti koncu svojega življenja se je trudil, da bi češko knjigo o Cirilu in Metodu, sestavljeno na podlagi najnovejših raziskovanj, priredil v slovenski izdaji. Ta njegova knjiga pa ni zagledala belega dne.

Raičevo pisateljstvo je bilo mnogostransko, največ se je bavil z jezikoznanstvom in z zgodovino. S knjigami, spisi in članki po raznih znanstvenih in političnih časopisih je vršil nalogo narodnega učitelja in buditelja. Svoje narodno-buditeljsko delo pa je še odličnejše izvrševal z živo besedo.

Raič kot narodni buditelj.

Božidar Raič je bil rojen govornik, mož velikega in krepkega stasa, močnega glasu in plantete zgovornosti. Slovenija ni imela dosti govornikov, ki bi se mogli z njim primerjati. Med ljudskimi govorniki zavzema v našem narodu mesto med prvimi. Ljudstvo je kar viselo na njegovih ustnicah. Njegova domača beseda je užigala, je ljudi ganila, očarjala, pretresala. Največje govorniške uspehe je želel na ljudskih taborih. O navdušenju, ki ga je n. pr. vzbudil njegov govor na taboru v Ormožu, poroča dr. Josip Vošnjak v svojih »Spominih« to-le: »Bil sem na mnogih taborih in shodih, pa takega splošnega navdušenja, kakor pri tem govoru, nisem doživel. Po govoru smo ga drug za drugim objemali in solze so nam silile v oči. In zdaj smo zapazili in tudi Božidara opozorili, da mu kri kaplje od desne roke. Iz deske na odru je žrebelj mohl, s katerim se je ranil na roki, ne da bi to čutil v svoji navdušenosti.« (»Spomini«, II. zvezek, str. 80.)

Tabori so bili najslajnejša manifestacija probujajoče se narodne zavesti med Slovenci in zato jih smemo imenovati najlepšo dobo narodne politike. Pobuda za njihovo